

ЎЗ ЗАМОНАСИНИНГ ОЛИМ ШОИРИ ВА ШОИР ОЛИМИ

Мелибоева Мадинабону Азиз қизи

Тошкент давлат транспорт университети

“Материалшунослик ва машинасозлик” кафедраси

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада атоқли шоир, ўзбек ва озарбайжон фарзанди Мақсуд Шайхзоданинг адабий фаолияти билан бирга илмий фаолиятини ҳам кўплаб маълумотлар орқали ёритилди. Мақолани тайёрлашда шоирнинг замондошлари хотиралари, илмий ва илмий-оммабоп журналлар синчиклаб ўрганилди ва мазкур илмий тадқиқот ишини тайёрлашда кенг фойдаланилди. Ушбу мақоладан талабалар, профессор-ўқитувчилар, кенг жамоатчилик илмий фаолиятида фойдаланишлари мумкин.

***Калит сўзлар:** адабий жанр, адабиёт, адабий муҳит, драматургия, бадиий адабиёт, илмийлик, таржимон, ноширлик, ижод.*

ABSTRACT

In this article discussed about writer Maksud Shaykhzada and his activity of the famous poet, scientific activity was also covered with a lot of information. In the preparation of the article, the memoirs of the poet's contemporaries, scientific and popular scientific magazines were carefully studied and widely used in the preparation of this scientific research work. This article can be used by students, teachers, and the general public in their scientific activities.

***Key words:** literary genre, literature, literary environment, dramaturgy, fiction, scientific, translator, publishing, creativity.*

*“Адабиёт халқнинг юраги,
элнинг маънавиятини кўрсатади.
Бугунги мураккаб замонда одамлар
қалбига йўл топиш, уларни эзгу
мақсадларга илҳомлантиришда
адабиётнинг таъсирчан кучидан
фойдаланиш керак”.*

Шавкат Мирзиёев

Мақсуд Шайхзода – йигирманчи аср ўзбек адабиётининг йирик вакиллари билан бирдир. Асли озарбайжон халқ фарзанди бўлган Мақсуд Шайхзода кейинчалик халқимизнинг севимли шоири, ёзувчиси ва олимига айланди. Ўзбекистон қаҳрамони Саид Аҳмад айтганидек, “Шайхзода бу

дунёдан роҳат кўрмай ўтиб кетди. Лекин барибир бахтли инсон эди. Уни эл шоирим дерди. Шайх акам, дерди. Ёшлар уни устозим дерди. Ёш шоирлар тўда-тўда бўлиб унга эргашиб юрардилар. У олим эди. У муҳтожларга ёрдам қўлини чўзган сахий инсон эди. У ғамда қолганларга ғамгузор эди. У суҳбати жонон одам эди. У нолишни билмасди. Такдир зарбаларига сабот билан туриб берарди. Бир сўз билан айтганда, у дилбар инсон эди. Бир одамда шунча фазилат бўлишини Шайхзода тимсолида кўрганман.

У олим шоир эди. У шоир олим эди. Бундай инсонлар дунёга камдан – кам келади”.

Мақсуд Шайхзода 1908 йилда Озарбайжоннинг Ганжа вилоятига қаршли Оқтош шаҳрида туғилган. Отаси санъатсевар зиёли Маъсумбек ўз шаҳрининг обрў-эътиборли тиббиёт ходимларидан бири бўлган. Унинг хонадонида Оқтош зиёлларининг адабий мажлислари ўтказиб турилган. Айнан ана шу адабий муҳит ҳамда низомийхонлик, фирдавсийхонлик, фузулийхонлик ва навоийхонлик суҳбатлари ёш Мақсуд Шайхзодада адабиётга қизиқиш уйғотган бўлса, ажаб эмас. Манбаларда ёзилишича, “Ёш Мақсуд Низомий ва Фирдавсий, Навоий ва Фузулий, Пушкин ва Шекспир каби буюклар номини илк дафъа ана шу гурунгларида эшитади ва бу муҳит унга адабиётга бўлган қизиқишини уйғотади”.

Мақсуд Шайхзода мактабни тугатиб, 1921 йили Боку университетига ўқишга киради ва шундан сўнг, Доғистоннинг Дарбанд ва Бўйноқ шаҳарларида муаллимлик қилади. У 1926 йили Адҳам Файзийнинг “Миллий фирма” ташкилотига аъзо бўлгани учун ҳибсга олинади ва 1928 йили Тошкентга сургун қилинади. Шу-шу у мамлакатимизда яшаб қолади ва ижод оламига шунғийди. Тақдири кўп ҳам кулиб бокмаган шоир учун Ўзбекистон унинг иккинчи Ватанига айланади. Мақсуд Шайхзода дастлаб, Тошкентдаги Наримонов номидаги техникумда ёшларга таълим берган бўлса, кейинчалик “Шарқ ҳақиқати”, “Қизил Ўзбекистон” ва “Ёш ленинчи” газеталарида фаолият кўрсатади.

Икки тилда ижод қилган шоирнинг ўзбек тилидаги биринчи тўплами 1929 йилда “Ўн шеър” номи билан босилиб чиқади. Шундан сўнг унинг “Ундошларим”, “Учинчи китоб” ва “Жумҳурият”, “Ўн беш йиллик дафтари”, “Чорак аср девони” каби китоблари чоп этилган. Шоир бутун воқеликни қаламга олади. Ўз тили билан айтганда, “меҳнат ва қаҳрамонлик, кураш ва жанг, озодлик ва дўстлик, бахт ва алам, юртнинг гўзал манзаралари ва инсоннинг маънавий жамоли унинг қаламига ошно бўлади”. Ойбекнинг ёзишича, “...Шайхзода шеърларининг шакли ранг-барангдир. У рубоий (фалсафий

мазмундаги тўртлик), баллада, поэма ва лирик шеърлар шаклидан фойдаланади. Фикрларининг ифода этиш тарзи Маяковскийнинг тасвирий воситаларига ўхшаб кетади. У ҳам Маяковский сингари порлоқ ва кутилмаган образлар яратган”.

Шайхзода том маънодаги гўзал инсон эди. Ана шу фазилат унинг шеърларига ҳам кўчиб ўтган, десак айтиш ҳақиқатни айтган бўламиз. Озод Шарафиддинов ёзганидек, “Шайхзода шундай одамлар тоифасидан эдики, у билан бир марта ҳамсуҳбат бўлган одам унинг жозибасига мафтун бўлиб қоларди, у билан яна кўришгиси, суҳбатларини эшитгиси, лоқал асарлари орқали унинг теран ўйларига, қайноқ ҳисларига шерик бўлгиси келарди. Шайхзода ўзида кўп фазилатларни мужассамлаштирган гўзал инсон эди. Унинг маънавий дунёси ғоят бой бўлиб, бу бойликни у сахийлик билан одамларга улашишга ҳамиша тайёр эди”.

Маълумки, шоир кўпқиррали истеъдод эгаси бўлган. Шайхзода шеърлар ва дostonлар билан бирга, драмалар ҳам яратган. “Жалолиддин Мангуберди”, “Мирзо Улуғбек” ва “Беруний” шулар жумласидандир. 1944 йилда ёзилган “Жалолиддин Мангуберди” трагедияси сахнадан олингандан сўнг кўп ўтмай шоир “ўтмишни идеаллаштирган” деган сиёсий айб билан қамалди. Маълумотларда келтирилишича, “Мусодара этилган буюмлар ичида драманинг қўлёзмаси ҳам бор эди”. Асар шоир вафотидан сўнг чоп этилган. Бинобарин, шоирнинг 50-йиллар бошида мутлақо асоссиз қамаб, 25 йилга сургун қиладилар. Туҳмат билан қамалган Шайхзода 1955 йили оқланади.

Мақсуд Шайхзода моҳир таржимон ҳам бўлган. Шекспирнинг “Гамлет” ва “Ромео ва Жульетта” асарларини шоир ўзбекчалаштирган. Шунингдек, Пушкин, Лермонтов ва Байрон шеърларини ҳам илк бора Мақсуд Шайхзода таржима қилган.

Сермахсул ижодкор 1967 йили олтмиш ёшга ҳам тўлмай бу ёруғ оламни тарк этди. Ҳолбуки, бошидан қанчадан-қанча мусибат ўтишига ва хасталикларга қарамай икки халқ шоири Мақсуд Шайхзода ҳеч қачон ҳаётдан нолимади. Мухтасар қилиб Озарбайжон халқ ёзувчиси Мирзо Иброҳимов таъбири билан айтганда, “Ўзбек адабиётининг буюк намояндалари – Ғофур Ғулом ва Ойбек каби оташнафас санъаткорлар сафида ижод қилган Мақсуд Шайхзода зуваласи шеърят шуъласи билан қорилган куйчи эди. Унинг асарларида буюк инқилобий идеаллар, жўшқин ватанпарварлик тайғулари, чинакам ижодий ҳиссиётлар билан яшаган ёниқ қалбнинг гулдурас акс садоси мужассам топган”.

REFERENCES

1. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Кушаков, Файзулла Абдуллаевич, Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). ТРАНСПОРТ ТИЗИМИ ТАРАҚҚИЁТ БОСҚИЧЛАРИ (ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИ МИСОЛИДА). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (9), 606-612.
2. Ramatov, J., Umarova, R., Baratov, R., Jurabayev, N., & Artikova, B. (2022, June). Constructive and optimal solutions for the formation of a stable ecological situation in the Aral Sea region of Uzbekistan. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2432, No. 1, p. 030113). AIP Publishing LLC.
3. Baratov, R. (2021). Prospects of Higher Education System (on the Example of Uzbekistan). *International Journal on Orange Technologies*, 3(3), 128-131.
4. Баратов, Р. Ў. (2022). ТРАНСПОРТ ТИЗИМИДА ТАЪЛИМ ИСЛОҲОТЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 1), 90-95.
5. Baratov, R. U. (2019). INTEGRATION OF A SCIENCE, FORMATION, AND MANUFACTURE IN THE COURSE OF PROFESSIONAL TRAINING. In *ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ПОЛИТОЛОГИЯ, СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФИЯ, ИСТОРИЯ* (pp. 51-54).
6. Baratov, R., & Uzbekova, S. (2022). INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRODUCTION IN THE PROCESS OF TRAINING. *World scientific research journal*, 4(2), 7-11.
7. Baratov, Rashid, and Sadokat Uzbekova. "INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRODUCTION IN THE PROCESS OF TRAINING." *World scientific research journal* 4.2 (2022): 7-11.
8. Ramatov, J., Baratov, R., Jurabayev, N., Umarova, R., & Mamajanova, G. (2022, June). Evolution of railway construction development in Uzbekistan: Past and prospects. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2432, No. 1, p. 030011). AIP Publishing LLC.
9. Ramatov, J., Umarova, R., Baratov, R., Khasanov, M., Sulstonov, S., & Kushakov, F. (2022). PROBLEMS OF INFLUENCE OF ISLAM ON CONSCIOUSNESS TRANSFORMATION. *Academic research in educational sciences*, 3(10), 591-597.
10. Baratov, R., Nuriddinov, S., Tokhtaboev, E., & Achilova, G. (2022, June). "One belt-one road" initiative-as a modern transport logistics. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2432, No. 1, p. 030058). AIP Publishing LLC.

11. Раматов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Ҳ., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Хасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА ҚАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. World scientific research journal, 8(1), 102-108.
12. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Ҳ., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнӣзов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (10), 376-386.
13. Джуманиёз Раматов, Розигуль Умарова, Рашид Баратов, Миршод Хасанов, Сиродж Султонов, Файзулла Кушаков ПРОБЛЕМЫ ВЛИЯНИЯ ИСЛАМА НА ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЗНАНИЯ // Академические исследования в области педагогических наук. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-of-influence-of-islam-on-coding-transformation> (дата обращения: 31.01.2023).
14. Hasanov M., Tuhtaboev E. THE PERFORMANCE OF THE PERFECT MAN IN THE EASTERN RENESSANCE (ON THE EXAMPLE OF FARABI'S VIEWS) //Innovative Technologica: Methodical Research Journal. – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 1-6.
15. М.Н.Хасанов, Д.А.Ҳафизов, Р.Х.Тоиров, & Х.Қ.Болтабоев. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙ ЯШАГАН ДАВРДАГИ ИЛМ-ФАН ВА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ . JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS, 4(3), 137–140. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/new/article/view/627>
16. Jumaniyoz Ramatov, Rozigul Umarova, Rashid Baratov, Mirshod Khasanov, Siroj Sulstonov, & Fayzulla Kushakov (2022). MODERN REQUIREMENTS FOR THE SPIRITUAL IMAGE OF YOUNG PEOPLE AND ITS MANIFESTATION IN PRACTICE. Academic research in educational sciences, 3 (10), 582-586.
17. Ramatov, J.S., & Khasanov, M.N. (2022). SOCIAL ASPECTS OF PROFESSIONAL QUALITY IMPROVEMENT (ON THE EXAMPLE OF THE RAILWAY SECTOR). Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (6), 969-976.
18. Раматов, Ж.С., Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). XIX АСРДА ҲИНДИСТОНДАГИ ИЖТИМОЙ – ФАЛСАФИЙ ЖАРАЁНЛАР. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (6), 1070-1078.
19. Жўрабоев, Н. Ю., Кушаков, Ф. А., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). КОНФУЦИЙЛИК ХУСУСИЯТЛАРИДАН ХИТОЙ ФАЛСАФАНИНГ КЕНГАЙИШИ. World scientific research journal, 9(2), 37-42.

20. Ruzigul, U., Nasirjan, J., Dilmurodkhakim, A., Mirshod, H., & Urozboy, E. (2020). Rationale and history of human reflections in the muslim philosophy. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(5), 1453-1458.
21. Ikrom Boboqulovich Mirzaev GLOBALLASHUV DAVRIDAGI “SOXTA DINIY DUNYOQARASH” // *Pedagogik fanlarda akademik tadqiqotlar*. 2022. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/globallashuv-davridagi-sohta-diniy-dunyo-arash> (Kirish sanasi: 18.01.2023).
22. O’Erniyozov, I.Merzayev, & M.Hasanov. (2022). SHAXSNI SHAKILLANTIRISHDA “OILA” VA “JAMIYATNING” AXAMIYATI . *World Scientific Research Journal*, 4(2), 96–101. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/1445>